

การศึกษาวิวัฒนาการของบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย

ร้อยตำรวจตรีหญิง เรวดีพรรณ รอบคอบ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2550

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**A STUDY OF THE EVOLUTION OF WOMEN'S ROLES IN
THAI HIGHER EDUCATION**

Pol. Sub.Lt. Raywadeetas Robkob

**A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Higher Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership**

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2007

Copyright of Chulalongkorn University

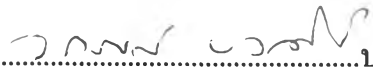
502153

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาวิวัฒนาการของบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย
โดย ร้อยตำรวจตรีหญิง เรวดีพรรณ รอบคอบ
สาขาวิชา อุดมศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารรัมย์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สีนลารัตน์

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษิตตามหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิปบัณฑิต

..........คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.พงษ์ศักดิ์ ศิริบรรณพิทักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..........ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วารารณ์ บวรศิริ)

..........อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารรัมย์)

..........อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สีนลารัตน์)

..........กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.พรชูลี อ้าวอ่ารุง)

..........กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนา ตุงคสวัสดิ์)

เรวัตีพรรณ รอบคอบ : การศึกษาวิวัฒนาการของบทบาทสตรีในการศึกษาระดับ
อุดมศึกษาไทย. (A STUDY OF THE EVOLUTION OF WOMEN'S ROLES IN THAI
HIGHER EDUCATION) อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารมัย, อ.ที่ปรึกษาร่วม:
ศ. ดร.ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 268 หน้า.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์โดยศึกษาเอกสารและประวัติศาสตร์บอกเล่า มีวัตถุประสงค์เพื่อ
ศึกษาวิวัฒนาการของบทบาทสตรีด้านผู้เรียน ผู้สอน และผู้บริหารในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย โดย
ครอบคลุมระยะเวลา 150 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2399 ถึง พ.ศ.2549

วิธีการวิจัยใช้วิธีการสำรวจเอกสาร โดยใช้การวิเคราะห์สาระตามกรอบการวิจัย ดังนี้ บทบาทสตรีใน
การศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย ด้านผู้เรียน ได้แก่ บทบาทด้านผู้เรียน บทบาทด้านกิจกรรมนิตินักศึกษา และ
บทบาทด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอก ด้านผู้สอน ได้แก่ บทบาทด้านวิชาการและบทบาทด้านสังคม ด้าน
ผู้บริหาร ได้แก่ บทบาทด้านการบริหารจัดการ และศึกษาบริบทที่มีต่อบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษา
ไทย ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองและการบริหาร ด้านวัฒนธรรม และด้านการศึกษา ผลการวิจัย
ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปผลการวิจัยในรูปตารางเชื่อมโยงความสัมพันธ์นำไปสู่การจัดการศึกษา
ระดับอุดมศึกษาสำหรับสตรี

จากบริบททางประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยแบ่งช่วงระยะเวลาตามเหตุการณ์ออกเป็น 4 ช่วง ช่วงที่หนึ่ง สตรีไทย
ยุคก้าวสู่ระบบการศึกษา (พ.ศ.2399 – พ.ศ.2441) ช่วงที่สอง สตรีไทยยุคแผนการศึกษามับแรก (พ.ศ.2441 – พ.ศ.
2475) ช่วงที่สาม สตรีไทยยุครัฐธรรมนูญกำหนดสิทธิเท่าเทียมกัน (พ.ศ.2475 – พ.ศ.2518) และช่วงที่สี่ สตรีไทย
ยุคกระแสสตรีสากล (พ.ศ.2518 – พ.ศ.2549)

ผลการวิจัยพบว่า วิวัฒนาการของบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย บทบาทผู้เรียนด้านการ
เรียนมีวิวัฒนาการจากการศึกษาแบบไม่มีระบบ เรียนอยู่ในบ้าน วัด และในพระบรมมหาราชวัง เข้าสู่ระบบ
การศึกษาภาคบังคับ และเข้าสู่การศึกษาระดับอุดมศึกษา และได้รับการยกย่องในสังคม มีสิทธิเท่าเทียมกันทาง
การศึกษา บทบาทด้านกิจกรรมนิตินักศึกษาและบทบาทด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอกมีวิวัฒนาการจากการ
ถูกปิดกั้นอยู่ในขอบเขตพื้นที่ เข้าสู่สังคมภายนอกแบบมีผู้ติดตาม ห้ามอยู่กับเพศชายสองต่อสอง เข้าสู่สังคม
ภายนอกโดยอิสระ จนเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรม บทบาทผู้สอนด้านวิชาการ มีวิวัฒนาการจากผู้สอนเป็น
พระภิกษุสงฆ์ ผู้รู้ในครอบครัวหรือเจ้านายฝ่ายหญิงในพระบรมมหาราชวัง สู่มุขนีติในการศึกษา
ระดับอุดมศึกษา โดยพัฒนาวิธีการสอนแบบผสมผสาน บทบาทผู้บริหารด้านการบริหารจัดการมีวิวัฒนาการจาก
เจ้านายฝ่ายหญิงในพระบรมมหาราชวัง เป็นผู้บริหารจัดการด้านคนและการเงิน เข้าสู่การศึกษาระดับอุดมศึกษา
ผู้บริหารสตรี บริหารจัดการตามภารกิจหลักของการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอเหตุการณ์จากประวัติศาสตร์อันเป็นพื้นฐานนำไปประยุกต์ใช้ในการจัด
การศึกษาระดับอุดมศึกษา

ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา ลายมือชื่อนิติ.....
สาขาวิชา อุดมศึกษา ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา 2550 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4684636727: MAJOR HIGHER EDUCATION

KEY WORD: EVOLUTION/ WOMEN'S ROLES/ THAI HIGHER EDUCATION

RAYWADEETAS ROBKO: A STUDY OF THE EVOLUTION OF WOMEN'S ROLES IN THAI HIGHER EDUCATION.

THESIS ADVISOR: ASST. PROF. PANSAK POLSARAM, Ph.D.,

THESIS COADVISOR: PROF. PAITON SINLARAT, Ph.D., 268 pp.

This research is a historical research using both document study and oral history. The purpose of this research is to study the evolution of women's roles in Thai higher education; in term of learners, instructors, and administrators. The period of this research covers 150 years, from 1856 to 2006 A.D.

The method of the research includes content analysis focusing on a conceptual framework, namely; women's roles in Thai higher education, referring to learners in study, student activities, and public services; instructors on academic and social activities, and administrators in management. It covers the study of contexts which affect women's roles in Thai higher education: in the economy, society, politics and management, culture, and education. Connoisseurship Model of Evaluation was utilized to confirm the outcome validity and reliability. The conclusion of this research is shown in tables; leading to the higher educational management of women.

According to historical contexts, the research is divided into four periods. The first period talks about Thai women and the beginning of the educational system (1856-1897 A.D.). The second period concentrates on Thai women and the first educational plan (1898-1931 A.D.). The third period focuses on Thai women and equality by the constitution (1932-1974 A.D.). The last period is about Thai and universal feminism (1975-2006 A.D.).

The findings of this research are that the evolution of women's roles in Thai higher education, referring learners in study. It had been changed from unsystematic education, study at home, in temples, and in the palace, to systematic education, and then, to higher education system. Women were able to have the equal educational opportunity. Women's roles in student activities and public service had developed from being in limited areas to going outside with followers, and were forbidden to be alone with male, and, finally, being leaders of activities. Women's roles of instructor in academic term had changed from being taught by monks, acknowledged family members, and female royal family members to scholars in higher education with developing teaching methods to combined teaching methods. Women's roles of administrator in management had developed from female royal family members in the palace, managing people and finance, to the female administrators in higher education and managing tasks of Thai higher education.

The findings of this research present historical events, which will serve as a basis to improve Thai higher education management.

Department: Educational Policy, Management, and Leadership
Field of Study: Higher Education
Academic Year: 2007

Student's Signature:.....
Advisor's Signature:.....
Co-advisor's Signature:.....

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาพัฒนาการของบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยสำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดีนั้นผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารรัมย์ อาจารย์ที่ปรึกษา และศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สนิลารัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่ได้กรุณาแนะนำแนวทางในการค้นคว้าและประเด็นที่ควรพิจารณาในระหว่างดำเนินการวิจัย พร้อมทั้งให้กำลังใจและติดตามความก้าวหน้าเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.วราภรณ์ บวรศิริ ประธานกรรมการ รองศาสตราจารย์ ดร.พรชูลี อาษาอำรุง กรรมการ และ รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนา ตุงคสวัสดิ์ กรรมการ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิตรวจผลการวิจัย ดร.สุวิมล ธนะผลเลิศ รองศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐา นาวารัตน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาลีวัลย์ เลิศสาครศิริ ที่ให้ความกรุณาตรวจงานวิจัย ชี้แนะข้อบกพร่องและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมแก่ผู้วิจัย

ถ้าผลของงานวิจัยนี้ก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าต่อการศึกษาไทย ผู้วิจัยขอมอบคุณความดีนี้ให้เป็นการแสดงความกตัญญูทดแทนต่อพ่อแม่ ครู อาจารย์ บรรพบุรุษ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้ให้การศึกษามีส่วนสนับสนุนเป็นกำลังใจมาโดยตลอด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
วิธีดำเนินการวิจัย.....	12
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย.....	12
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	13
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล.....	15
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	16
เกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ.....	16
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	17
แนวทางการนำเสนอผลการวิจัย.....	21
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	26
บริบทที่มีต่อบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย.....	26
แนวคิดสตรีนิยมและความเสมอภาคระหว่างเพศ.....	42
ภารกิจของการอุดมศึกษาไทย.....	49
บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย.....	50
ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์.....	51

บทที่ 3 ช่วงที่หนึ่ง สตรีไทยยุคก้าวสู่ระบบการศึกษา (พ.ศ. 2399 – พ.ศ. 2440)	60
บริบทที่มีต่อบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยในระยะ	
พ.ศ. 2399 – พ.ศ. 2440.....	60
บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย ในระยะพ.ศ. 2399 – พ.ศ. 2440.....	77
สรุปและวิเคราะห์.....	82
บทที่ 4 ช่วงที่สอง สตรีไทยยุคแผนการศึกษาฉบับแรก (พ.ศ. 2441 – พ.ศ. 2474)	89
บริบทที่มีต่อบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยในระยะ	
พ.ศ. 2441 – พ.ศ. 2474.....	89
บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย ในระยะพ.ศ. 2441 – พ.ศ. 2474.....	118
สรุปและวิเคราะห์.....	124
บทที่ 5 ช่วงที่สาม สตรีไทยยุครัฐธรรมนูญกำหนดสิทธิเท่าเทียมกัน	
(พ.ศ. 2475 – พ.ศ. 2517).....	131
บริบทที่มีต่อบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยในระยะ	
พ.ศ. 2475 – พ.ศ. 2517.....	131
บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย ในระยะ พ.ศ. 2475 – พ.ศ. 2517.....	152
สรุปและวิเคราะห์.....	161
บทที่ 6 ช่วงที่สี่ สตรีไทยยุคกระแสสตรีสากล (พ.ศ. 2518 – พ.ศ. 2549)	167
บริบทที่มีต่อบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยในระยะ	
พ.ศ. 2518 – พ.ศ. 2549.....	167
บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย ในระยะพ.ศ. 2518 – พ.ศ. 2549.....	185
สรุปและวิเคราะห์.....	190
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	198
สรุปผลการวิจัย.....	202
การอภิปรายผล.....	213
ข้อเสนอแนะ.....	216
รายการอ้างอิง	218
ภาคผนวก	238
ภาคผนวก ก.....	239
เกณฑ์การประเมินเพื่อคัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสตรีในการศึกษา	
ระดับอุดมศึกษาไทย.....	240

ภาคผนวก ข.....	243
แบบบันทึกข้อมูล.....	244
ตัวอย่างการวิเคราะห์สาระ.....	245
การจัดระบบสาระสำคัญและการกำหนดรหัสเอกสาร.....	246
ภาคผนวก ค.	249
สรุปเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับบทบาทสตรี (ตั้งแต่ยุคสุโขทัยถึงปัจจุบัน).....	250
สรุป แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เกี่ยวกับบทบาทสตรี.....	255
สรุป อนุสัญญาหรือปฏิญญาที่เกี่ยวกับสตรีไทย.....	261
สรุป พัฒนาการด้านบทบาทและสถานภาพของสตรีไทยในอดีตถึงปัจจุบัน.....	262
ภาคผนวก ง.....	266
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์.....	267
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	268

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ตารางแสดงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างบริบทที่มีต่อบทบาทสตรี ในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย กับบทบาทสตรีในการศึกษาระดับ อุดมศึกษาไทย.....	212
ตารางที่ 2 เกณฑ์การประเมินเพื่อคัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสตรี ในในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย.....	240
ตารางที่ 3 สรุปเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสตรี (ตั้งแต่ยุคสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน).....	250
ตารางที่ 4 สรุปแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสตรี.....	255